

הרב יצחק בן יוסף

צירוף מי שאינו מאמין למנין

הקדמה.

- א. מח"ש בפרהסיה אפילו לתאבון האם מצטרף למנין.
- ב. גדר מח"ש בפרהסיה.
- ג. מומרים בימינו.
- ד. מח"ש בשאר דברים (ברכת כהנים, עליה לתורה, קידוש לאחרים).

א. הקדמה

חשובה היא מצות השבת ועליה אומר המדרש (שמות רבה (וילנא) פרשה כה) :
 "א"ר לוי אם משמרים ישראל את השבת כראוי אפילו יום אחד בן
 דוד בא, למה שהיא שקולה כנגד כל המצוות".
 וסגולתה רבה גם למהלך גאולת ישראל:

"א"ר יוחנן אמר הקב"ה לישראל אע"פ שנתתי לקץ שיבוא
 וגוי. אם עושין תשובה אפילו יום אחד אני מביא אותה שלא בעונתה
 וגוי על שמירת יום אחד של שבת בן דוד בא לפי שהשבת שקולה כנגד
 כל המצוות".

ורבים מיסודות האמונה נעוצים בשמירת השבת ועליה נאמר "אות היא ביני ובינכם".
 זכינו לראות את מהלך שיבת ציון וקיבוץ גלויות בארץ ישראל ורחב לבבנו, אך דא עקא
 הגלות הארוכה התישה וגרמה לפרוץ פרצות בחומת שמירת התורה בכלל ובשמירת
 השבת בפרט עד שנעשתה כהיתר ח"ו.
 ובבואנו לבחון את הסוגיה צריכים אנו לראות אותה ממבט כללי ולא כשאלה פרטית,
 ובהסתכלות על מהות הדור.

ב. מח"ש בפרהסיה אפילו לתאבון האם מצטרף למנין

פוסק השולחן ערוך (אורח חיים סימן נה סעיף יא) :
 "עברין שעבר על גזירת הצבור או שעבר עבירה, אם לא נידוהו
 נמנה למנין עשרה".
 הפרי מגדים (אשל אברהם סימן נה ס"ק ד. שו"ת חכם צבי סימן לח) כותב :
 "מומר לע"ז ולחילול שבת או להכעיס בדבר אחד הרי הוא כעכו"ם
 ואין מצטרף".

ובסעיף יא :

"עברין מצטרף מיירי לתאבון הא לאו הכי, לא. נראה ליי".

והביאו המשנ"ב (שם ס"ק מו) :

"דוקא עבירה שעבר לתיאבון אבל להכעיס אפילו בדבר אחד או
 שהוא מומר לע"ג או לחלל שבת בפרהסיה דינו כעכו"ם ואינו
 מצטרף".

מדברים אלו נראה, שמחלל שבת בפרהסייה הדומה לעובד ע"ז, חמור דינו מעובר על שאר עבירות ואינו מצטרף למנין, ואפילו כשחילל שבת לתאבון.

ג. האם דעת הפרי מגדים היא מוכרחת?

1. מהי דעת השולחן ערוך?

מקור דברי השו"ע מובאים בבית יוסף (אורח חיים סימן נה):

"כתוב בספר המנהיג סימן עט: ואדם שהוא עבריין ולא נדוהו הקהל מאצלם נמנה למנין עשרה וחייב בכל המצות דכתיב בעכך (יהושע ז' יא) חטא ישראל, אע"פ שחטא ישראל הוא (סנהדרין מד.) דבקדושתיה קאי ולא יצא מכלל ישראל. אבל אם נדוהו מאצלם אינו מצטרף לעשרה ולא לכל דבר שבקדושה, שאם מצטרף מה הועילו בתקנתם שהבדילוהו מאגודתן. כך כתב רש"י".

גם הגהות מיימוניות כתב כדברים הללו (פ"ו מהלכות ת"ת) בשם הרוקח:

"וזה לשון הרשב"א בתשובה מי שנידוהו על עבירה אינו מצטרף לעשרה ולא מזמנין עליו בשלשה שהעבריינים אין מזמנין עליהם ואין מצטרפין ולא מחמת החרם שא"כ אפילו נידוהו על עסקי ממון כן אלא מחמת שנעשה עבריין בעבירה חמורה שהוחרם".

וזה לשון הריב"ש בתשובה (סי' קעב):

"דוקא במנודה הוא שכתב הרמב"ם (ת"ת פ"ז ה"ד) שאין מזמנין עליו ואין כוללין אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה אע"פ שלא נזכר זה בפרק אלו מגלחין (מועד קטן טו.). לפי שזה הוא לשון נידוי כלומר ריחוק שמבדילין ומרחיקין אותו, אבל מי שעבר עבירה ולא נתנדה לא מצינו שלא יצטרף לעשרה וכן כתוב בפירוש לר"מ מרוטנבורק שהעבריין שעבר על גזירת הציבור אם לא נדוהו נמנה למנין עשרה".

וכן משמע ממה שנפסק בשו"ע (יו"ד סימן שלד סעיף ב):

"המנודה, אין יושבין בד' אמותיו, חוץ מאשתו ובניו וגו'. ואין מזמנין עליו, ואין כוללין אותו לכל דבר שצריך עשרה".

וברמ"א (שם):

"אבל אם לא נדוהו בפירוש, אף על גב שהוא עבריין או שעבר על גזירת צבור, מצרפין אותו למנין י' להתפלל עמו".¹

וכותב הש"ך² (שם):

"אע"פ שהוא עבריין כו' - וכן כתב המחבר באו"ח סי' נה סימן יא".

וכך פוסק השו"ע שם בסעיף יא:

"אם נתנדה על עבירה, אינו מצטרף לעשרה".

ומחזק את הבנתנו הש"ך (סי"ק כב):

"ודוקא נתנדה. אבל עבר עבירה לחוד, אע"פ שהוא עבריין מצטרף. כדלעיל סעיף ב בהג"ה".

¹ מקור דברי הרמ"א בריב"ש סימן קעב, ובמרדכי ריש 'שבועות שתיים', והגהות אלפסי פרק 'אלו מגלחין'.

² אק' ט וכן הגר"א בבאורו מציין שמקור דברי השו"ע הם בסימן נה.

לפי דברים אלו, דברי הראשונים המובאים בב"י ודברי השו"ע עצמו נראה, שכל עברין וגם מחלל שבת בכללם מצטרף למנין אלא אם כן נדחה.³

2. מח"ש אינו כגוי לכל עניין

אכן מצאנו שהשווה חכמים את המח"ש לגוי כפי שמופיע בגמרא בחולין. שם אוסרת הגמרא לאכול משחיטתו של ישראל מח"ש, וכן מצינו בערובין שישראל מח"ש אינו יכול לבטל רשותו לעניין עירובי חצרות. ההחמרה בדינים אילו נלמדת מהברייתא הבאה המחמירה בדינים של מחללי שבת:

הגמרא (חולין ה. ערובין סט.) דורשת את הפסוק (ויקרא א ב):

"דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם. מכם - ולא כולכם, להוציא את המומר וגוי. מכאן אמרו: מקבלין קורבנות ממושעי ישראל כדי שיחזרו בהן בתשובה, חוץ מן המומר ומנסך את היין ומחלל שבתות בפרהסייה".

אך יתכן לומר שלא החשיבו את המח"ש כגוי גמור לכל ענין, ומכאן יתכן שלענין צרוף לעשרה לא יפסקו השו"ע והרמ"א להחמיר ולהחשיבו כגוי.

רמב"ם הלכות יסודי תורה (פ"ה הלכה ב בדיני קדוש ה') מדגיש, שע"ז היא לבדה חמורה מכל העבירות ולא מזכיר את חומרת חילול שבת.

הרמב"ם (הלכות רוצח ושמירת הנפש (פרק ד הלכה י):

"האפיקורסין והן עובדי ע"ז וגוי מצוה להרגן".

ולא כלל בזה מחללי שבת בפרהסייה (לתאבון).

3. מח"ש – השוואתו לגוי היא מדברי חכמים ובהלכות מסוימות בלבד

בשו"ת יביע אומר (יו"ד ח"א ס יא) מאריך להוכיח שלרבים מן הפוסקים, מח"ש דינו כגוי הוא מדברי חכמים ולא מהתורה.

משמעו הדבר כפי שניתן לראות מהפוסקים הבאים היא שחכמים הם קבעו לאיזה מן הדברים מח"ש דינו כגוי ויותר מכך באלו עניינים דינו ככל ישראל.

הרמב"ם ה' יבום וחליצה (פרק א הלכה ג) פוסק שאישה נזקקת ליבום מן המומר דלא כרב יהודאי גאון (לדעתו אינה נזקקת שכן הוא גוי מדאורייתא) וכן כתב הב"י (אבן העזר סימן קנז).

הרמב"ם (הלכות אישות פרק ד הלכה טו) כותב:

"קדושי מומר הרי אילו קידושים גמורים וצריכה גט ממנו".

וכן כתב מרן הב"י: (דיני גיטין סי' ד):

"דמן הדין קדושי קידושין... כישראל גמור".

החתם סופר כותב (שו"ת חת"ס (אבן העזר צג):

"אין ביאת מומר כביאת עכו"ם להחשיב את האישה כזונה לאוסרה

לכהן. ואין לומר שכהן מחלל שבת בפרהסייה ושב בתשובה תהיה

אשתו אסורה לו".

³ עיין עשה לך רבי לרב ח.ד. הלוי ח"ה סימן א. אמר לי הרב נבנצל שלימוד זה בשו"ע אינו מוכרח.

ואין לומר שרק בהלכות אישות החמירו להחשיב מומר כיהודי גמור, שהרי מצאנו בב"י (יו"ד ס"ס רסו ב'בדק הבית') שמותר למול בשבת בן לאיש ואישה משומדים שהוא כיהודי גמור וחולק על ר"א בן הרמב"ם (סימן נג).

הרב שלמה גורן זצ"ל כותב (עטורי כהנים' גליון 110 ניסן תשנ"ד) שהשו"ע (או"ח סימן לט סעיף א) לא הזכיר שתפילין שכתב מח"ש פסולות, בניגוד לפוסקים שהחמירו בכך⁴. וכן לא פסק השו"ע כשיטת הרשב"א שמח"ש אוסר את היין כיון נסד, שהוא עצמו הביאה בב"י סימן קיט. ויתכן שדחה את דבריו מההלכה ולא החשיב מח"ש כגוי לכל ענין. וכן כתב החזו"א (יו"ד סימן ב כג) שלא נתגלה מקור דברי הרשב"א בדין יין נסד, בדברי התלמוד.

מכל הדוגמאות הנ"ל משמע שחכמים החמירו במח"ש רק בדברים מסוימים.⁵

4. צירוף למנין לומדים מהמרגלים (שהיו כופרים)

האגרות משה (או"ח כג) כותב שמהפסוק "ונקדשתי בתוך בני ישראל" (ויקרא כב לב), אנו לומדים שני דינים: החיוב להיהרג בשאר עבירות בעשרה בשל מצוות קדוש השם, והדין שאין אומרים דבר שבקדושה בפחות מעשרה. ולעצם העניין שצריכים עשרה דוקא שדין זה נלמד (סנהדרין עב): בגזרה שווה ממרגלים, היינו שאין לומדים ממרגלים רק את העניין המספרי אלא גם את העניין האיכותי של עשרה אנשים דהיינו שקידוש השם הוא מחוייב להיהרג אף כשהעבירה נעשית בפני עשרה כופרים ומומרים מישראל, כדמוכח מתרוץ הגמרא לשאלת ר' ירמיה (שם): האם חייב להרג בתשעה ישראל ונכרי אחד? תשובה - אינו מחוייב אלא בכולהו ישראל. דאתיא "תוך" "תוך" ממרגלים שהיו כולוהו ישראל כדפרש"י. והנה שם היו כופרין בפרהסיא שגריעי ממחללי שבתות⁶ אלמא שלזה עדיפי מומרים מנכרים א"כ בהכרח שגם לעניין לומר דברים שבקדושה מצטרפי.⁷

5. דעת הגר"א - עברין נמנה למנין עשרה

הגר"א (או"ח סימן נה) ציין את המקור מסנהדרין (מד):

"א"ר אילעא... מלמד שעכן עבר על כל חמישה חומשי תורה".

וביו"ד (סימן קנט סעיף ב) שם נאסרה קבלת הלוואה בריבית ממומר, ציין הגר"א את הגמ' הנ"ל שישראל אע"פ שחטא ישראל הוא. הרי דגם מומר לכל התורה (דבכך מיירי שם) ס"ל להגר"א שע"פ שחטא ישראל הוא.

ואם כן אע"פ שבהלכות מסוימות אנו מחמירים להחשיבו כגוי לענין צרוף לתפילה אנו מצרפים אותו לעשרה.⁸

גם לפוסקים כשיטת הפרי מגדים הנ"ל, יש מהפוסקים בדורות האחרונים שמצאו כמה צדדים להקל:

ג. גדר מח"ש בפרהסיא

הב"י (יו"ד סימן קיט סעיף ז) הביא את דברי הרשב"א שצריך גדר פרהסיא, והוא שיעשה את זה דוקא בפני עשרה מישראל. נשאלת השאלה האם צריך שיהיו עשרה מישראל יחדיו.

כתב הש"ך (יו"ד סימן קנז ס"ק ד) דגם בזה אחר זה סגי.⁹

⁴ המשנ"ב שם פסק לפסול.

⁵ ומסיבה זו לא מצאנו מי שאוסר בישול או חלב מח"ש, כנכרי.

⁶ עיין בערכין טו.

⁷ וכן מובא ברכות כב:

⁸ עיין דברי הרב יהודה עמיטל בדף קשר לתלמידי ישיבת 'הר עציון' גליון 477.

ומובא בגיליון מהרש"א (שו"ע יו"ד סימן ב ס"ק ה. וכן מובא מ"ב שפה ד): "או שידוע לעשרה, כמו באסתר".

אך רבים צידדו לומר שדווקא עשרה שראו יחדיו את חילול השבת¹⁰.

1. "הבנין ציון" למד כך שכן למדים זאת מהפסוק "ונקדשתי בתוך בני ישראל", שכל ענין קידוש ה' הוא שהדבר נעשה בפרהסיה בפני עשרה. ואם נאמר שהדבר רק ידוע להם לאותם עשרה, אין כאן קידוש ה' "בתוך בני ישראל" ממש.
 2. שיטת התורת חיים בערובין, כפי שתתבאר בהמשך, שאדם שבוש לחלל שבת בפני אדם גדול, אינו נחשב כמחלל שבת בפרהסיה אלא בצנעה. ומכאן הוכיח המנחת יצחק (חלק ו סימן ט) שכל שכן בשאינו מחלל שבת בפרהסיה כלל, אלא שישנם עשרה שיודעים שהוא מחלל שבת, דלא נחשב לפרהסיה.
 3. כתב רע"א (יו"ד סימן רסד) דווקא אם העשרה שראוהו מחלל שבת הם שומרי שבת, אבל אם הם לא שומרי שבת אינו נחשב בפרהסיה שכן מח"ש פסולים לעדות.
 4. ובשו"ת יהודה יעלה (יו"ד סימן נ. מלמד להועיל סימן כט. שו"ת אבני צדק יו"ד סימן ס. שו"ת פרי השדה ח"א סימן סב וסימן עא) כתב, דווקא אם קיבלו עליו עדות בפני בית הדין שחילל שבת אז נחשב מח"ש בפרהסיה ואם לאו אינו נחשב בפרהסיה.
 5. אדם הבוש לחלל שבת בפני אדם גדול. הגמרא (עירובין סט.). אומרת "ההוא דנפק בחומרתא דמדושה (יצא בטבעת - בשבת לרשות הרבים), כיון דחזייה לרבי יהודה נשיאה כסייה (כיון שראה את רבי יהודה כיסה אותה - כי התבייש). אמר: כגון זה מבטל רשות לרבי יהודה". מכאן למד התורת חיים שאדם הבוש לחלל שבת בפני אדם גדול אינו נחשב כמח"ש בפרהסיה אלא בצנעה.¹¹
 6. חידושי רע"א בשם התשב"ץ (יו"ד סימן ב סעיף ה) אומר שדווקא מחלל שבת בעבודת קרקע. מסביר הייבוע אומרי' (ח"א יו"ד סימן יא ג) ¹² שעבודת קרקע נעשית בפרהסיה. כלומר הוא צריך לחלל שבת בפועל בפני רבים, ורק כך הוא נחשב למח"ש בפרהסיה.
- לסיכום, ניתן לומר שעל פי הסברות דלעיל אין בימינו מחלל שבת בפרהסיה ועל פי התורת חיים ניתן להקל ברוב הציבור.

ד. מומרים בימינו

והנראה להקל ולצרף יהודי מח"ש מהטעמים הבאים:

1. עבירה שהתפשטה נעשתה כהיתר

שו"ת בנין ציון החדשות (סימן כג, ופסק כדבריו מהרש"ם ח"א סימן קכא) כתב שאף על פי שמעיקר הדין מומר לחלל שבתות עושה יין נסך במגעו:

⁹ ה'בנין ציון' סימן א סעיף סד צידד לומר דגם הש"ך מודה דלא נקרא פרהסיה כי אם שיעשה המעשה בפני עשרה מישראל כשהם יחד, ראה רב פעלים או"ח ג יב שדחה את דבריו.

¹⁰ דעת תורה (הלכות שחיטה סימן ב אות ל): "דבחילול שבת בפרהסיה דתליא בחוצפתו, י"ל דדוקא בעושה בפני עשרה ממש". עיי"ש, מקור חיים לגר"ח הלוי זצ"ל סימן ה א. שסובר שכך הם פשט דברי הרשב"א.

¹¹ תו"ש א"ר, חיי אדם עה כו, צמח צדק בתשובותיו אה"ע סימן רנט, מ"ב שפה ו. בית הלוי מוזכר בתחומין כ עמ' 305. הרב יהודה עמיטל לעיל הערה 8.

¹² וכתב שם שהיא דעת יחידאה, אך היא סניף להקל.

"לפושעי ישראל שבזמנינו לא ידענא מה אדון בהם אחר שבעו"ה פשתה הבהרת לרוב עד שברובם חלול שבת נעשה כהיתר אם לא יש להם דין אומר מותר שרק קרוב למזיד".

וכן בשו"ת מלמד להועיל (או"ח סימן כט):

"דבזמננו לא מיקרי מחלל שבת בפרהסיה, כיון שרובן עושין כן, דבשלמא אם רוב ישראל זכאין, ומעטים מעיזים פניהם לעשות איסור זה הרי הוא כופר בתורה ועושה תועבה ביד רמה ופורש עצמו מכלל ישראל, אבל כיון דבעו"ה רובם פורצים הגדר תקנתם קלקלתם, היחיד חושב שאין זה עבירה גדולה כל כך וא"צ לעשות בצנעה, ופרהסיה שלו כבצנעה, ואדרבה היראים קרואים בזמננו פרושים ומובדלים, והפושעים הם ההולכים בדרך כל הארץ".

2. הרחקת מח"ש תגרום לריחוק גדול יותר

בשו"ת יהודה יעלה (יו"ד סימן נ):

"ומה גם כעת בזמן הזה שהדור פרוץ מרובה, אין להרחיקם כ"כ ולדחותם בשתי ידיים חלילה, שלא יפקרו טפי, ויותר טוב לקרובם בזרוע, ואף בעל נפש א"צ להחמיר על עצמו, מלשתות יין שנגעו בו מחללי שבתות כאלו שבזה"ז, אם לא העידו בפניהם ובפני ב"ד, שחיללום בפני עשרה מישראל".

וכן כתב ב"ביע אומרי"(!)

"כמו בזה"ז אשר בעוה"ר רבו הפושעים, ואם נרחיקם נפקי מינן צוארני צוארני, ומכ"ש שגם בניהם עדי עד ילכו לטמיון, אם נבדילם מאתנו, וקטנים מה חטאו".

ומעין זה כתב הרמב"ם (סוף מאמר 'קידוש ה' וז"ל:

"ואין ראוי להרחיק עוברי עבירה ומחללי שבת ולמאוס אותם, אלא יש לקרובם ולזרזם לעשות המצות, וכבר אמרו חז"ל שהפושע ברצון כשיבא אל בהכ"נ להתפלל מקבלין אותו, ואין נוהגין בו מנהג בזיון, וסמכו על הפסוק "לא יבוזו לגנב כי יגנוב למלא נפשו כי ירעב", אל יבוזו לפושעי ישראל שבאים בסתר לגנוב מצות".

2. פרהסיה בימינו נחשב לתיאבון ומותר לצרפו

על פי הסברו של האגרות משה' (או"ח א סימן לג) לשאלה, מדוע הצריכו שמחלל שבת יחלל דוקא בפרהסיה כדי להחשיבו כמזיד. עשיית העבירה בפרהסיה היא המוכיחה את זדונו של האיש המודיע בפני ציבור שאינו מאמין. ואפילו כופר שעשה מעשה כפירה אך אם בלבו הוא מאמין בה' ועושה רק מצד תאוותו דכיון שעשה לעיני רואים בהכרח הוא כאופן שהרואים יפרשו מעשיו שהם ידינוהו ככופר. ובמקרה שידוע שרוב מחללי שבת הם בשביל תאות הממון, או בימינו בשל חוסר ידיעת קיום מצוות וערכה של השבת אפשר לומר במקרה זה שהפרהסיה "נידון כבצנעה שלא יאמרו הרואים כלל שהוא מעשה כפירה רק שהוא עושה עבירה דחילול שבת בשביל תאוה שא"כ גם לכל דבר אינו כעובד עכו"ם".

ובדומה לכך כתב בשו"ת מלמד להועיל (שם):

"שבזמנינו לא מיקרי מחלל שבת בפרהסיה, כיון שרובן עושין כן וגוי יחיד חושב שאין זה עבירה גדולה כל כך וא"צ לעשות בצנעה, ופרהסיה שלו כבצנעה וגוי".

אולי אפשר למצוא סמך לדבר בדברי רש"י למסכת חולין (חולין ה. ד"ה 'מפושעי ישראל')¹³:

"משמע מזידין כדתניא במסכת יומא (לו:) פשעים אלו המורדים וכן הוא אומר מלך מואב פשע בי והיינו מומר".
כלומר אותם פושעי ישראל הם אילו שעוברים עברות במרידה ולכן הצריכו את התנאי של פרהסיה שהוא מאפיין את מרידתם.

3. מח"ש בימינו הם כתינוקות שנשבו

כתב הרמב"ם (הלכות ממרים פרק ג הלכה ג):

"אבל בני התועים האלה ובני בניהם שהדיחו אותם אבותם ונולדו בין הקראים וגדלו אותם על דעתם, הרי הוא כתינוק שנשבה ביניהם וגדלוהו ואינו זריז לאחוז בדרכי המצות שהרי הוא כאנוס ואע"פ ששמע אח"כ [שהוא יהודי וראה היהודים ודתם הרי הוא כאנוס שהרי גדלוהו על טעותם] כך אלו שאמרנו האוחזים בדרכי אבותם הקראים שטעו, לפיכך ראוי להחזירן בתשובה ולמשכם בדברי שלום עד שיחזרו לאיתן התורה".

ועל סמך דברי רמב"ם אלו כתב הגאון 'החזון איש' (יו"ד סימן ב כח):

"דלא חשיב מומר אלא בתנאי שלא יהיה אנוס, שבניהם ותלמידיהם של הקראים חשיבי כאנוסים, וכתינוק שנשבה, ותינוק שנשבה אנו מצווים להחיותו ואף לחלל עליו השבת בשביל הצלת נפשו".

וכבר קדמהו בשו"ת 'בנין ציון' (שם):

"ומה גם בבניהם אשר קמו תחתיהן אשר לא ידעו ולא שמעו דיני שבת שדומין ממש לצדוקין דלא נחשבו כמומרים אע"פ שמחללין שבת מפני שמעשה אבותיהן בידיהם והם כתינוק שנשבה לבין עובדי כוכבים וגוי, וכ"כ גם המבי"ט (סימן לז)".

כן כתב בשו"ת מלמד להועיל (שם):

"והגיד לי הרב מו"ה משולם זלמן הכהן ז"ל בשם הגאון בעל שואל ומשיב שכתב, שהאנשים הדרים באמריקה ומחללים שבת בפרהסיה אינם נפסלים ע"י חילול שבת שלהם, מפני שהם כתינוקות שנשבו בין הגוים"¹⁴.

4. אי אפשר להוכיח בימינו ולכן מח"ש קודם תוכחה אין להרחיקם

בהגמ"י (הלכות דעות פרק ו) כתב בענין מצות 'ואהבת לרעך כמוך', שאין רשאים לשנוא אלא אדם רשע שאינו מקבל תוכחה. ובסוף ספר 'אהבת חסד' כתב בשם מהר"י מולין, שמצוה לאהוב את הרשעים והביא כן מתשובת מהר"ם לובלין, והטעם שהרי אין אנו יודעים להוכיח (כמ"ש בערכין טז): ולהכי דנים אותם כאנוסים, ואין עליהם דין מומר. בשו"ת "אפרקסתא דעניא" (סימן קסה ג) כתב בשם הגאון מפוזנא, שכיום שאין אנו יכולים להעמיד את הדת על תילה אין להחשיבם מח"ש במזיד.

¹³ וראה בחידושי הרמב"ן שם שחולק על רש"י וסובר שפושעי ישראל אין הכוונה דוקא מורדין אלא אפילו מח"ש לתאבון.

¹⁴ וכן כתב בספר 'וזאת הברכה' פרק יד בשם הגרש"ז אוירבאך זצ"ל והגרמ"פ שיינברג ע"פ סברא זו, לצרף מח"ש לזימון.

ה. סיכום

מכל הפוסקים הנ"ל רואים כיוון שחילול שבת הפך לצערנו תופעה נפוצה ואם חלילה נרחיק את אחינו בני ישראל הנזק שיגרם יהיה רב, וספק אם יהיה בכך תועלת, לכן יש לקרבם בעבותות אהבה ולקרבם לאביהם שבשמים וכן כתב החזו"א:¹⁵

"ונראה דאין דין מורידין אלא בזמן שהשגחתו יתברך גלויה כמו בזמן שהיו ניסים מצויין ומשמש בת קול וצדיקי הדור תחת השגחה פרטית הנראית לכל והכופרין אז היו בנליזות מיוחדות בהטית היצר לתאוות והפקרות ואז היה ביעור רשעים גידרו של עולם שהכל ידעו כי הדחת הדור מביא פורענויות לעולם ומביא דבר וחרב לעולם, אבל בזמן העלם שנכרתה האמונה מדלת העם אין במעשה ההורדה גדר הפרצה אלא הוספת הפירצה שיהיה בעיניהם כמעשה השחתה ועלמות ח"ו וכיון שכל עצמנו לתקן אין הדין נוהג בשעה שאין בו תיקון ועלינו להחזירם בעבותות אהבה ולהעמידם בקרן אורה במה שידינו מגעת".

ובעיקר בצרופ למנין שהוא דין דרבנן.¹⁶ וכל שכן אם בא להתפלל מעצמו.¹⁷

בירור דעת המשנה ברורה

ראינו לעיל שהמשנ"ב (סימן נה ס"ק מו) הביא את דעת הפרי מגדים. אולם המשנ"ב (סימן נה ס"ק מז) כתב:

"יהודי שעבר עברה וגוי. שהרי ישראל אע"פ שחטא בקדושתה קאיי".

ובשער הציון (ס"ק מג):

"דמעשה עכן היה חילול שבת שחייב סקילה כדפריש רש"י ביהושע".

וחזר על הדברים בבאור הלכה (סימן קצט ד"ה ע"ה):

"ולענ"ד נראה דאין חילוק בדבר אלא שלענין שארי דברים שבקדושה כגון לענין קה"ת ונ"כ ושאר דברים שבקדושה דצריך עשרה בודאי אפילו עבר על כמה עבירות לתיאבון כ"ז שלא נידוהו נמנה למנין עשרה דהכי משמע מסתימת המחבר לעיל (סימן נה ס"ק יא עיי"ש) וגם דהראיה שהביאו ע"ז שם מעכ"ל דכתיב ביה חטא ישראל דאע"פ שחטא ישראל הוא מורה ג"כ הכי דהתם הלא היה שם חילול שבת ועוד כמה עוונות".

יש שרצו להסביר¹⁸ שבמשנ"ב ס"ק מו כתב את דעת הפמ"ג, אך בס"ק מז וכן בהלכות זימון פסק כפשט דברי השו"ע, שאף מחלל שבת מצטרף לכל דבר שבקדושה.

ומעניין הדבר שבהלכות ערובי חצרות (בבאור הלכה או"ח שפה ד"ה "או לחלל שבתות") היקל בכך שכתב על ההלכה שישראל מומר לחלל שבתות בפרהסיא אינו מבטל רשותו "היינו כעושה זה בפריקת עול אבל אם מוטעה בדבר שחשב שמוטר לו לעשות כן מסתברא שאין זה בכלל מומר".

¹⁵ יו"ד ב טז.

¹⁶ עיין יביע אומר שם שמיקל בדין מח"ש לעניין יין נסך וכותב שם שיש בדין זה תרי דרבנן א. שדין מח"ש כגוי הוא מדרבנן וכפי כתבנו לעיל. ב. שהחומרה לאסור יין שנגע בו גוי היא מדרבנן. וכן פסק בשו"ת 'חיצים ביד גיבור' ח"א כג בשם הגר"א שפירא שליט"א.

¹⁷ ואמר הגר"א נבנצל בשם הרש"י אוירבאך ההיתר לצרף רק בעושים לתיאבון אבל לא בכופרים.

¹⁸ ראה תחומין כו במאמר 'צרופ מח"ש למנין והעלתו לתורה'.

ה. מח"ש בשאר דברים

בנוסף למה שנכתב לעיל להקל היום בדינם של מח"ש נפרט מה שהוסיפו הפוסקים בשאר דברים:

1. ברכת כהנים - אם נמנע מכהנים מח"ש, לעלות לדוכן, יתכן ויצא קלקול וישתכח שהם כהנים וישאו נשים פסולות לכהונה.¹⁹
2. עליה לתורה - מעיקר הדין יש להעלותם לתורה, אולם ע"פ המחמירים יש להעלותם כמוסיפים מעבר לשבעת העולים.²⁰
3. קידוש לאחרים - האדם המחשיב את מצוות הקידוש, והעושה קידוש מעצמו מוציא הציבור ידי חובת קידוש.²¹

¹⁹ שו"ת ציץ אליעזר ז, ו בשם הגאון האדרת וגאון חיים עוזר גורדנסקי זצ"ל. יבי"א ז, טו.

²⁰ שו"ת רב פעלים חלק ג-אוי"ח סימן יב

²¹ ראה ספר כבוד ועונג שבת ז לה (הלכה כסדרה בצה"ל ח"יב) בשם הגר"ד ליאור שליט"א, והגר"א נבנצל שליט"א.

הרב דוב ליאור

מחלל שבת בפרהסיה - צירופו לדבר שבקדושה. תגובה

לכבוד הרב יצחק בן יוסף
רבנות צבאית

שלום רב וכט"ס!

ראיתי את הקונטרס שלך אודות מחלל שבת ודינו לצירוף למניין ולאמירת דברים שבקדושה.

עשית עבודת מחקר יפה, וביארת את שיטות הפוסקים, גם לעני"ד נראה שנטית לצרפו למניין מסתברת בזמננו, היות וכל האיסור שנתנו לו שדינו כעכו"ם זה מדרבנן ובספקא דרבנן אזלינן לקולא. וכדי לקרב ליהדות יש מקום לנטות מפסקו של בעל הפרי מגדים ולהסתמך על שיטת המלמד להועיל ועוד כמה וכמה גדולי הפוסקים כפי שהבאת בחיבור שלך.

אמנם יש מקום לסייג, דהיינו הדברים אמורים לגבי אדם שאיננו יודעים מה גישתו לעצם התפילה, אבל אם מי שהוא ידוע שאינו מאמין בתפילה, אין לצרפו. וכן מי שהמיר דתו או נשא נכרית (עיין ספר תפילה כהלכתה לרב יצחק יעקב פוקס פרק ח סעיף מו מז) אבל בסתמא שאיננו יודעים, יש לצרף באם אין אפשרות אחרת, דלכתחילה יש לחוש לפוסקים שאומרים שאין לצרפם.

החותם לכבוד התורה
הרב דוב ליאור

☪ ☪ ☪